

Lunds Universitet
Statsvetenskapliga institutionen

STV 003
VT 2005
Handledare:
Anders Sannerstedt

Språktest för medborgarskap?

En postkolonial läsning av debatten kring språktest

Emma Kindblom

Abstract

On the third of August 2002, in the middle of the ongoing Swedish election campaign, Lars Leijonborg being the leader of Folkpartiet (the Peoples Party) presented the partys new intergration programme for foreign nationals. One of the proposals was to instigate a language test for all immigrants seeking to obtain Swedish citizenship. This thesis addresses the medial debate that followed the proposal in the daily press. Using discourse analysis and postcolonial theory this thesis looks into the fact that there were not unity in the wake that followed the language test proposal resulting in one medial and one popular discourse. The newspapers investigated were largely negative in their tone, whereas on the opinion pages, the view of the people seemed much more positively inclined. This enstrengthened futher by the election outcome wich was favourable for Folkpartiet. The arguments promoting the proposal can be trailed to the postcolonial theory and a view on the world as being centered by Europe, where the discourse is dominated by the thought that the Western World, i e the colonial powers, would be somewhat superior to the rest of the nations and the people living therein.

Key words: Postcolonialism, discourse, language test, identity, globalization.

1. INLEDNING.....	2
2. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER.....	3
2.1 KRITISKA TEORIER.....	3
2.2 DISKURS TEORIER.....	3
2.2.1 Diskursanalys och teori.....	3
2.2.2 Diskursbegreppet.....	3
2.2.3 Foucault.....	4
2.2.4 Laclau och Mouffes diskursbegrepp.....	5
2.3 STRUKTURALISM OCH POSTSTRUKTURALISM.....	5
2.3.1 Strukturalismens grundtankar.....	5
2.3.2 Saussure och Derrida.....	6
2.3.3 Poststruktralismen.....	6
2.4 POSTKOLONIALISM.....	7
2.4.1 Kultur och imperialism.....	7
2.4.2 Influenser från poststrukuralismen.....	8
2.4.3 De Andra - rasism ur ett postkolonialt perspektiv.....	9
2.4.4. Identitet.....	10
2.4.5 Identiteter i ett mångkulturellt samhälle.....	10
3. POSTKOLONIAL FORSKNING.....	12
3.1 TIDIGARE FORSKNING.....	12
3.1.1 Rasismens stereotyper.....	12
3.1.2 Subaltern Studies Group.....	12
3.1.3 Bilden av Afrika.....	12
3.1.4 Edward Said.....	13
3.1.5 Särskilja eller likställa.....	13
3.1.6 Nutida föreställningar om de Andra.....	14
3.1.7 Invandrare och den svenska arbetsmarknaden.....	16
4.EMPIRISK UNDERSÖKNING.....	19
4.1 MATERIAL OCH METOD.....	19
4.1.1 Kritisk diskursanalys, hur?.....	19
4.1.2 Mina epistemologiska och ontologiska utgångspunkter.....	19
4.1.3 Syftet med uppsatsen.....	20
4.1.4 Bakgrund.....	20
4.1.5 Material.....	21
4.2 RESULTAT.....	21
4.2.1 Ett individuellt eller strukturellt problem?.....	21
4.2.2 Ett populistiskt förslag?.....	22
4.2.3 Den dominerande diskursen.....	25
5. DISKUSSION.....	26
6. REFERENSFÖRTECKNING.....	28

1. Inledning

Den 3 augusti 2002, mitt i valrörelsen, presenterade Lars Leijonborg Folkpartiets nya integrationspolitik. Ett av förslagen var att införa ett språktest för invandrare som söker svenskt medborgarskap. Förslaget väckte stor uppmärksamhet och debatten i media blev livlig. Syftet med uppsatsen är att titta närmare på denna debatt och hur den såg ut i tre stora svenska dagstidningar. Ambitionen är inte att analysera och värdera förslaget, utan att göra en diskursanalys på den debatt som uppkom och att göra denna analys ur ett postkolonialt perspektiv.

Syftet med denna uppsats är att synliggöra de föreställningar om invandrare och svenskar som framkom i debatten kring språktest. Föreställningarna måste sättas in i ett bredare historiskt och geopolitiskt sammanhang och relateras till hur makt-, klass-, och rasreaktioner fungerar i en global, regional och lokal kontext.

Frågeställningen som uppsatsen försökt svara på är:

Vilken var den dominerande diskursen kring språktest? Med andra ord, fanns det ett enhetligt sätt att prata om språktest på?

Undersökningen utgår från en postkolonial läsning av de artiklar och debattinlägg som förkom i tre utvalda tidningar från den dag då förslaget presenterades, fram till ett par dagar efter valet 2002.

Uppsatsen är upplagd på följande sätt: Först presenteras de teoretiska utgångspunkter, kritisk teori, diskursanalys och teori samt postkolonialism. Därefter följer en kort presentation av tidigare postkolonial forskning som är relevant för undersökningen. Därpå presenteras undersökningen med metod, materialval och resultat. Till sist förs en diskussion kring resultatet.

2. Teoretiska utgångspunkter

2.1 Kritisk teori

Begreppet kritisk teori förknippas ofta med Frankfurtskolan. Frankfurtskolans anhängare förenas i vissa gemensamma premisser och åsikter. Man studerar vilka perspektiv som dominerar den sociala praktiken och till detta kan det användas olika teorier och metoder. Med kritisk teori önskas gränsen mellan sociologisk empiri och filosofi upphävas. En av utgångspunkterna är att det inte finns någon värderingsfri kunskap. Kritisk teori syftar till att se till bakomliggande maktstrukturer och på så sätt påvisa den makt som gör att vissa tolkningar får företräde framför andra och beskrivs som sanningar. (Alvesson - Deetz, 2000 s.94-95) Kritiska perspektiv betonar språket, och då inte som en spegel av verkligheten utan som något som är med och skapar identiteter, institutioner och politik. Språket påverkar med andra ord samhället och människors värderingar. Språket är aldrig neutralt eftersom det används för att skapa, återskapa, upprätthålla eller förändra kunskap. Den dominerande definitionen av en företeelse är ofta den som ses som sann. För en forskare är det viktigt att undersöka vilka definitioner som är de dominerande. (Alvesson - Deetz 2000 s.32)

2.2 Diskursteori

2.2.1 Diskursanalys och teori

I en diskursanalys analyseras de mönster som språket är konstruerat runt. (Jørgensen - Philips 2000 s. 7) Diskursanalys är inte enbart en metod som kan sättas i vilken teoretisk ram som helst utan diskursteori och analys är ett tankesätt som tillsammans blir "ett helt paket". Paketet innehåller ontologiska och epistemologiska premisser angående språkets roll och synen på vetenskap. I diskursanalys är alltså teori och metod sammanlänkat och man måste acceptera grundläggande filosofiska premisser för att kunna använda diskursanalys vid empiriska undersökningar. (Jørgensen- Philips 2000 s.10)

2.2.2 Diskursbegreppet

Begreppet diskurs kan sägas referera till en socialt och historisk specifik struktur av representationer som "refererar till samma objekt, samma stil och som stödjer en och samma strategi". Att analysera diskurser innebär att framställningar läses och analyseras

utifrån deras representationsstrategier. Med detta menas att de analyseras utifrån hur mening och meningsfull praktik formar diskursen. En diskurs är de mönster som vårt språk är konstruerat kring, och dessa mönster följer vi när vi agerar inom olika sociala domäner. En diskurs blir alltså ett bestämt sätt att tala och förstå världen, eller en del av världen. (Jørgensen - Philips 2000 s.7)

Här nedan beskrivs Foucault samt Laclau och Mouffes diskursbegrepp som är några av dem som starkt förknippas med diskursteorin.

2.2.3 Foucault

Foucault var den som på allvar satte igång med diskursanalys, både genom att utveckla teori och begrepp och genom att genomföra en rad empiriska undersökningar. (Jørgensen - Philip 2000 s.19) Man brukar dela upp Foucaults författarskap i en tidig "arkeologisk" fas och en senare "genealogisk". Han skiljer på dessa genom att mena att arkeologen beskriver det som sägs medan geneologen kritikiskt undersöker det som sägs och föreslår lösningar på de problem som finns. (Howarth 2000, s.49-55) Foucaults diskursbegrepp kan definieras som ett system som legitimerar vissa kunskaper och sanningar framför andra. Den rådande diskursen avgör vad som får sägas och vem som får säga det. Allt annat betraktas som onormalt eller konstigt. En studie i Foucaults anda skulle inte bara beskriva vad och vem som säger saker utan snarare det regelverk som uppkommer som en konsekvens av dessa diskurser. Han menar att diskurserna bildar strukturer som gör att vissa saker är okej att säga och göra medan andra blir helt otänkbara. Den rådande diskursen sätter också upp regler för vad som anses sant och falskt. (Howarth 2000, s.60-61) Detta vill säga att även om vi har möjlighet att yttra oss om vad som helst på vilket sätt som helst så är de åsikter som kommer fram i ett samhälle ofta inom ett bestämt domän och ganska liktydiga. Det finns många åsikter som man inte alls skulle få för sig att föra fram och som inte heller skulle bli accepterade som meningsfulla. De historiska reglerna för diskursen sätter snäva gränser för vad som överhuvudtaget kan sägas.

De flesta som ägnar sig åt diskursanalys följer Foucaults uppfattning om att diskurser är något förhållandevis regelbundet som sätter gränser för vad vi säger och gör och att det som vi upplever som sanningen skapas diskursivt. Dock tenderade Foucault att identifiera endast en kunskapsregim i varje historisk epok och denna uppfattning är idag något som många inom det diskursanalytiska fältet motsätter sig. De menar istället att det finns en mängd diskurser som existerar parallellt i en konfliktfylld värld och kämpar om rätten att avgöra sanningen. (Jørgensen – Philips 2000 s.20) Makt och kunskap är intimt förknippat med Foucault. Enligt honom finns det ingen maktrelation utan en motsvarande sammansättning av ett kunskapsfält och inte heller någon kunskap som inte samtidigt förutsätter och konstitueras av maktrelationer. Det är genom relationen makt/kunskap som föreställningar befästs i samhället. Makt cirkulerar inom diskurser genom att skapa "sanningar", genom att vi tar vissa saker för givet, som självklara eller "naturgivna" och därmed gör dem till våra egna. (Eriksson- Baaz- Thörn 1999 s.18-19) Vår verklighet bygger på kunskap och makt. Den som har kunskapsstrategin skapar den rådande diskursen.

2.2.4 Laclau och Mouffes diskursteori

Laclau och Mouffe hävdar, precis som Frankfruktskolan, att det inte finns någon given "social ordning", utan att vi måste utgå från en öppenhet och gör därför ingen skillnad på diskurser och icke-diskurser, eftersom de menar att det även icke-diskursiva får sin betydelse diskursivt. (Howath 2000) Det är alltså inte bara text och tal som finns utan tvärtom att allt från infrastruktur till ekonomi kan uppfattas som olika former av diskurser (Jørgensen - Winther 2000, s.26) I diskursteorin finns således inget dialektiskt mellan diskurs och något annat: diskurserna är fullständigt konstituerande för vår värld. Vidare menar Laclau och Mouffe att ett begrepp kan betyda många olika saker och att diskurser påverkar varandra samt att ett begrepp kan få olika betydelse beroende på vem som dominerar diskursen. På så sätt kan man aldrig slå fast en betydelse av ett begrepp. De förklaringar som anses som rätta dominerar över andra betydelser. Verkligheten styrs av språket. Språket i sin tur varierar mellan individer, tid och rum. Följaktligen kan verkligheten aldrig vara stängd utan den är i ständig konflikt och begrepp får hela tiden nya betydelser.

I undersökningen eftersöks en postkolonial diskurs i debatten kring språktest. Postkolonialismen är starkt influerad av strukturalismen så innan jag går vidare till postkolonialismens grundtankar följer här nedan en kort presentation av strukturalismen och poststrukturalismen.

2.3 Strukturalism och poststrukturalism

2.3.1 Strukturalismens grundtankar

Uppkomsten av en strukturalistisk syn på samhället kan härledas till Ferdinand de Saussures strukturella lingvistik. Han menade att alla former av symboler, uttryck och ord är beroende av att alla delar en förståelse om deras innebörd. Detta gäller allt från språk till mänskligt agerande. För att språket ska vara meningsfullt måste det ha en innebörd som alla kan hålla med om. (Eriksson - Baaz - Thörn 1999, s. 18) Saussures teori utgår från begrepp som han menar är en kombination av ord som vi använder för att beskriva någonting och de föreställningar som finns kopplade till tinget. Begrepp och språk får på så sätt en social regel. Frågan blir då vad det är som avgör språkets sammansättning. Saussures svar på den frågan var att begrepp får sin betydelse i implicita och explicita relationer av skillnader och kontraster. Språket ses som strukturerat kring binära oppositioner som man/kvinna och svart/vit. Begrepp bestäms alltså av vad de inte är. (Alvesson - Deetz 2000 s.95)

2.3.2 Saussure och Derrida

Lingvistikern Ferdinand Saussure förde fram tanken om att förhållandet mellan språk och verklighet är arbiträrt och att vi tilldelar världen betydelser genom sociala konventioner, där bestämda ting förbinds med bestämda tecken, ordet ko har till exempel inget naturligt samband med det djur vi associerar till ordet. Att vi sedan någorlunda förstår vad den andra menar när de säger ko beror på att vi har lärt oss att ordet ko hänvisar till det fyrbenta djur som säger mu. (Jørgensen-Philips 2000 s.16). Saussures poäng är alltså att enskilda teckens betydelse kommer ifrån deras relation till andra tecken. Ett system av tecken och ord ges meningen genom deras implicita och explicita relationer av skillnader och kontraster.

Dessa tankar utvecklades av bl.a. filosofen Jacques Derrida Han menade att språket är strukturerat kring binära oppositioner som man/kvinna, vit/svart, normalt/onormalt et cetera. Begreppet man, ges mening genom dess kontrast kvinna, liksom begreppet vit ges mening genom dess motsats svart. Det är alltså skillnader som genererar betydelse. Detta betyder att begrepp som presenteras som antiteser egentligen är beroende av varandra. Derrida poängterar också att förhållandet mellan motsatser inte är symmetriskt utan en del i oppositionen är dominerande och ges företräde framför den andra som ses som svagare och beroende av dess motsats. Begreppet man har på detta sätt fungerat som överordnat kvinna, liksom vit har fungerat som överordnat svart. Dessa oppositioner är följaktligen verksamma i skapandet och upprätthållandet av sociala hierarkier. (Eriksson – Baaz - Thörn 1999 s.18). Samtidigt menar Derrida att vi aldrig kan "avskaffa" eller undankomma språkets binära strukturer, precis som Foucaults analyser av maktförhållande inte ger oss hopp om att vi ska kunna komma undan maktrelationernas spänningsfält. I denna mening är poststrukturalismen en kritisk teori som saknar absoluta utopier om makten eller strukturernas fullständiga avskaffande. Poststrukturalisterna vill istället med analyser av hur mening skapas genom språkliga konstruktioner söka de stabila binära oppositionernas strukturer och därmed bidra till att öppna möjligheter för att förskjuta de sociala maktrelationer som dessa inbegriper. (Eriksson, Baaz, Thörn 1999:18) Genom att se hur vissa definitioner och tolkningar har fått företräde över andra, det vill säga hitta den dominerande diskursen, kan man också undersöka hur definitionerna uppkom, sätta in dem i en historisk kontext och på så sätt också ifrågasätta dem.

2.3.3. Poststrukturalismen

Laclau, Mouffe och Derrida utgår från ett strukturalistiskt perspektiv men vänder sig emot strukturalisternas tanke att strukturer skulle vara låsta och inte går att förändra. Dessutom menar de att oppositionen är dominerande, vilket innebär att en del betydelser får företräde framför andra, men att begrepp kan ändra betydelse med tiden. Med dessa två invävningar mot Saussure företräder de den s.k. Poststrukturalismen då de hävdar att diskurser är strukturellt betingade och inte enbart historiskt avgjorda. (Eriksson- Baaz - Thörn 1999: 19)

Poststrukturalistisk teori skiljer sig som nämnt från Saussures teori när det gäller språkets totala och oföränderliga struktur. I poststrukturalistisk teori får tecken fortfarande sin betydelse genom att skilja sig från andra tecken, men det som skiljer sig kan ändra sig alltefter vilket sammanhang de används i. (Jørgensen - Philips 2000 s.17) Ordet "arbete" kan exempelvis i vissa situationer vara motsats till "fritid", medan de i andra sammanhang snarare ställs i motsats till "passivitet". Detta betyder inte att ordet svävar fritt och kan betyda vad som helst – i så fall skulle språk och kommunikation vara omöjliga - men det betyder att orden inte slutgiltigt kan fixeras i en enda fastställd betydelse. (Jørgensen - Philips 2000 s.17) Poststrukturalister menar därmed att det är i konkret användning av språket som strukturer skapas, reproduceras eller förändras. I konkreta tal- eller skrifthandlingar bygger människor på strukturen, annars skulle talet inte vara meningsfullt. Dock sätter de också strukturerna på spel genom att ge just sitt förslag till hur tecknens betydelse ska fixeras.

2.4 Postkolonialismen

2.4.1 Kultur och imperialism

Den postkoloniala teoribildningen är tvärvetenskaplig och behandlar en serie frågeställningar angående kultur och imperialism. Prefixet "post-" ska inte ses som att postkolonialismen är en brytning med kolonialismen. Tvärtom är en av huvudpöängen i den postkoloniala teoribildningen att kolonialismen fortfarande påverkar vårt globala samhälle. Under kolonialismen låg 85 procent av jordens yta någon gång under Europas överhöghet. Mellan 1440-1870 fraktades 13 miljoner människor som slavar från Afrika till andra delar av världen. 1920 hade Storbritannien kolonier som motsvarade en tredjedel av jordens areal. I början av 2000-talet fanns det istället nästan 200 självständiga stater och Europas makt över markareal hade minskat och medfört att världsdelen blivit jordens minsta. Postkoloniala forskare jobbar med att nedmontera kolonialismens föreställningsvärld och spåra dess efterverkningar. (Helgesson 2004 s.80)

Postkolonialismen är ett kritiskt synsätt som inte anser att kolonialismen tillhör en svunnen tid. Det globala samhället som vi lever i idag skiljer sig från den koloniala eran när det gäller ekonomi, politik och kultur samtidigt som den i allra högsta grad präglas av den. Prefixet "post-" betecknar också ett försök att se bortom de gränser och identitet som instiftades under kolonialismen. Frågan om hur kolonialismen och dess effekter präglar kulturella identiteter och samhällen är något som inte bara präglar de före detta koloniserade länderna och deras kolonisatörer utan även de samhällen som formellt inte deltog på någon sida i till exempel Sverige. Så trots att Sverige inte deltog speciellt aktivt i koloniseringsprocessen måste försöken att definiera och sätta gränser för "svenskheten" och sättet att betrakta hur andra kulturer analyseras i relation till denna globala process. Frågan om hur kolonialismens stereotyper ska bekämpas och vilken möjlighet det finns att utveckla strategier som går bortom dem som instiftades av kolonisatören har alltid varit en av de viktigaste frågorna i den postkoloniala debatten. (Eriksson – Baaz - Thörn

1999 s.16-17) Studier kring imperialism och kultur är inte på något sätt nya utan har en lång tradition som går tillbaka till de antikoloniala rörelserna och dess förespråkare t.ex. Mahatma Gandhi, Léopold Sédar Senghor och Aimé Césaire. Idag förknippas postkolonial teori främst med dem som brukar kallas den postkoloniala triaden: Edward Said, Gayatri Chakravorty Spivak och Homi Bhabha. Dessa författare är utan tvekan de mest refererade inom postkolonial forskning.

2.4.2. Influenser från poststrukturalismen

Det postkoloniala fältet är starkt influerat av poststrukturalismen i den mening att man betonar språket som skapande av identiteter, institutioner och politik. Poststrukturalismen har tankar hämtade från Laclau och Mouffes maktteori som kortfattat innebär att det hela tiden pågår en kamp om vilka begreppstolkningar som ska få företräde. Vidare menar de att politik är den samling språkanvändningar, strukturer och politiska institutioner som försöker etablera en viss ordning i den konfliktfyllda världen. Detta innebär att politik formar världen på ett speciellt sätt, vilket utesluter andra möjliga sätt. Om man i studiet av politik endast beskriver rådande diskurs istället för att ifrågasätta den så reproduceras och stärks bara den bild som finns. (Eriksson - Baaz - Thörn 1999 s.17-19) Postkolonialismen ställer frågor som handlar om sambandet mellan kultur och imperialism och hur kolonialismen satt prägel på diskursen som fortfarande finns kvar. (Eriksson - Baaz - Thörn 1999 s.21-24) Inom postkolonialismen betonas kolonialismens effekter på kultur och samhälle. Idén om de vita européernas överlägsenhet skapades under kolonialismen och senare förändras på så sätt att den mer betonar att det finns kulturella skillnader, inte att den ena skulle vara överlägsen den andra, men trots detta betonas de kulturella skillnaderna som ett hinder för samlevnad. (Mattsson, 2001 s.243-248)

Den postkoloniala teoribildningens undersökningar av kolonialismen skiljer sig från andra teoribildningar i sina frågeställningar, men framförallt i hur man angriper sina frågor. Denna skillnad kan förklaras med att det postkoloniala fältet är starkt influerat av poststrukturalismen i den mening att man betonar språket som skapande av identiteter, institutioner och politik. Poststrukturalismen har tankar hämtade från Laclau och Mouffes maktteori som kortfattat innebär att det hela tiden pågår en kamp om vilka begreppstolkningar som ska få företräde. Vidare menar de att politik är den samling språkanvändningar, strukturer och politiska institutioner som försöker etablera en viss ordning i den konfliktfyllda världen. Detta innebär att politik formar världen på ett speciellt sätt, vilket utesluter andra möjliga sätt. Om man i studiet av politik endast beskriver rådande diskurs istället för att ifrågasätta den så reproduceras och stärks bara den bild som finns. Språket är alltså inte en spegel av verkligheten utan med hjälp av språket skapar vi verkligheten. (Eriksson - Baaz - Thörn 1999 s.17-19) Vårt tillträde till verkligheten går genom språket, med hjälp av språket skapar vi representationer av verkligheten, som aldrig bara är spegelbilder av en redan existerande verklighet utan dessutom bidrar till att skapa den. (Jørgensen - Philips 2000 s.15) Språket är alltså inte bara en kanal varigenom information om bakomliggande sinnestillstånd och beteenden

förmedlas, eller fakta om världen kommuniceras, utan språket är det som skapar den sociala världen. Detta gäller också för sociala identitet och relationer. Därmed är förändringar i diskursen också ett av de sätt som vår sociala verklighet förändras. Det sker en strid på den diskursiva nivån som både förändrar och reproducerar verkligheten.

När det gäller min undersökning blir det alltså intressant att titta på hur invandrare beskrivs i debatten och om man där kan lyfta fram dolda maktstrukturer där Europa ställs mot resten av världen och där européerna blir det som beskrivs som överordnat, som den postkoloniala teoribildningen hävdar att det till stor del ser ut.

2.4.3 De Andra- rasism ur ett postkolonialt perspektiv.

Postkoloniala teoretiker menar att rasism skall förstås som ett specifikt modernt kulturellt mönster som intimt sammanhänger med såväl koloniseringsprocessen som den moderna vetenskap vilket fick legitimera kolonialismens brutala förtryck och folkmord. Den postkoloniala teorin är därmed ett viktigt bidrag till en fördjupad förståelse, inte bara av rasismens mångtydliga roll i koloniseringen och avkolonialiseringen historiska processer, utan också av de olika former av rasism som präglar vårt nutida globaliserade och ”mångkulturella” samhälle. (Lloyd 1996 s. 221-239)

På vilket sätt kan man då påstå att rasism är något som uppkommer under den moderna historiska epoken? Skillnader mellan folkslag skildras långt innan kolonialismen, bland annat påstod Hippokrates ca. 500 f.kr att grekerna var både starkare och ett mer självständiga än folket i bortre Asien, att grekerna hade fått denna karaktär menade han beroende på det torftiga och karga landskapet. Just detta är avvikelsen på beskrivningar av skillnader mellan folkslag före och efter kolonisationen. Innan kolonisationen beskrevs skillnader mellan folkslag endast utifrån var de levde och beroende på yttre omständigheter. Detta till skillnad från den moderna rasismen som menar att skillnaderna är absoluta och oföränderliga och rangordnar folkgrupper utifrån påstådda oföränderliga biologiska och/eller själsliga egenskaper. (Eriksson - Baaz - Thörn 1999 s.28-29). Det var först när den nya medelklassen på 1800-talet tog över det koloniala styret som det började präglas av ”rasism”. Indianerna började beskrivas som en ”underlägsen ras”, som i största möjlighet skulle hålla åtskilda från de ”vita”. All sexuell kontakt mellan indianer och briter blev officiellt tabu. Enligt den postkoloniala teoribildningen bildades den moderna västerländska projektets identitet med utgångspunkt i en grundläggande skillnad mellan de civiliserade européerna som förde utvecklingen framåt- och ”de Andra” - som stående utanför denna process. (Eriksson – Baaz - Thörn 1999 s. 27)

Diskursanalys och teori vilar på socialkonstruktiv grund och dess nyckelpremisser har sina rötter i fransk poststrukturalism. Även postkolonialism har sina rötter i poststrukturalism. Mina två teoretiska angreppssätt har med andra ord gemensamma rötter i en poststrukturalistisk språk teori som är en mycket central tanke i denna uppsats.

2.4.4 Identitet

Postkolonialismens analyser utgår, som jag presenterade tidigare, i enighet med den poststrukturalistiska traditionens sätt att se på språk. Detta innebär att själva begreppet identitet innefattar en ambivalens: att varje identitet på samma gång förutsätter och utesluter någonting annat. Eftersom en identitet bara kan definieras utifrån dess skillnader i förhållande till något annat, är detta andra på samma gång det som definierar vad identiteten är. Identiteten som något väl avgränsat och enhetligt, som något som är ”identiskt med sig själv” och därmed det omöjliga, vilket medför att det är skillnader som alstrar betydelser. (Eriksson, Baaz, Thörn 1999 s.34)

Detta betyder att källorna till vår identitet finns utanför oss själva, den skapas genom de föreställningar och bilder vi identifierar oss med och i den språkliga ordning som sätter namn och begrepp på dessa föreställningar. Våra identiteter skapas därmed genom en serie identifikation och relationer med andra, det gäller dels konkreta personer, men också kollektiva storheter, så som en kultur, en nation eller ett kön. En viktig konsekvens av detta sätt att se på identitet är att allt är i ständig rörelse och en identitet är ingenting som är fullständigt eller slutgiltigt utan under ständig förändring. (Eriksson - Baaz - Thörn 1999:34).

I den postkoloniala teoribildningen har identitetsskapandets centrala roll i koloniala och rasistiska diskurser lyfts fram. Dominerande diskurser i samhället har betydelse för hur enskilda människor kommer att kategorisera sig själv och andra. Uppställandet av fasta identiteter och kategorisering av människor utifrån föreställningar om likhet och olikhet kan emellertid ses som den grund som diskriminerande handlingar vilar på. Därför bör man vara uppmärksam på hur kategoriseringar och hierarkiseringar samspelar med de strukturella förhållandena på till exempel arbets- och bostadsmarknaden. (Mattson, 2001s.258-259)

Detta är bara några huvuddrag i den komplexa förståelse för identitetsbegreppet som präglar den postkoloniala teoribildningen, men ger ändå en fingervisning hur jag ska analysera och förstå den koloniala och postkoloniala identitetsskapandet. Koloniseradernas och de koloniserades identiteter definieras av varandra och reproduceras, modifieras och förändras i förhållande till varandra. Den civiliserade, upplysta, rationella européns identitet kan inte tänkas utan dess motsats, den barbarisk, oupplysta, irrationella Andra, dvs. den utomeuropiska, koloniserade folken. Eftersom dessa Andra är konstituerade för européernas identitet blir varje ifrågasättande av detta motsatta förhållande är ett fundamentalt hot mot de symboliska identiteter som den koloniala ordningen bygger på.

2.4.5 Identiteter i ett mångkulturellt samhälle

Frågorna om kulturella identiteter har under de senaste decennierna trätt in på bred front i såväl den akademiska som den politiska dagordningen, nationellt och globalt. I Europa är detta relaterat till att den relativt stabila identitet som formats efter det industriella genombrottet i allt högre grad problematiseras och blir instabila, delvis som en

konsekvens av globaliseringens processer. Globaliseringen har medfört en paradoxal utveckling med å ena sidan en homogenisering, där gemensamma kulturella referenser skapas och å andra sidan en fragmentering som innebär att en rad lokala identiteter förstärks, skapas eller återaktiveras. Men genom efterkrigstidens immigration till europeiska länder skapas det också helt nya identiteter som utmanar de tidigare relativt homogena nationella kulturerna. Detta har lett till att det har kommit upp en rad nya frågor som berör nationalitet, medborgarskap, politisk makt och legitimitet samt kulturens ökade politiska betydelse. (Eriksson- Baaz- Thörn 1999:40)

”Vithet” och ”ras” kanske inte ses som relevanta kategorier när det gäller att förstå dagens Sverige. Bland vetenskapsmän är det ytterst få som längre tror att ras är en vetenskaplig meningsfull kategori. Postkoloniala forskare menar dock att de är kategorier som fortsätter att spela stor roll för hur vi ser på andra och oss själva. Vi lever fortfarande i en värld, där detta att vara ”vit” eller ”svart” associeras till egenskaper som kan härledas till 1800-talets rasbiologi. Postkoloniala tänkare talar idag även om en nyrasism, etnisk rasism eller kulturrasism för att beskriva en rasism som inte riktar sig mot ”raser” utan mot etniska grupper och kulturer. Idag kan även greker, finnar eller muslimer utsättas för rasism utan att dessa grupper definierats som ”raser”. (McEachrane 2001 s.12)

Postkolonialisterna menar att det inte handlar om att antingen förkasta eller okritiskt bekänna sig till det västerländska kulturarvet. Den postkoloniala forskaren Gayatri Chakravorty Spivak är den som kanske för fram denna position tydligast. Det handlar enligt henne inte om att förkasta den värld som västvärlden har gjort ägandeanspråk på, gällande områden som mänskliga fri- och rättigheter och demokrati. Istället handlar det om att kritisera eurocentrismen och dess anspråk på tolkningsföreträde till och selektiva tillämpning av dessa värden, vilket varken innebär ett bestående eller ett avvisande. Enligt Spivak handlar det om ”att aldrig sluta kritisera det som man inte vill ha” (Landry - MacLean 1996 s.36-49)

3. Postkolonial forskning

3.1 Tidigare forskning

3.1.1 Rasismens stereotyper

Frantz Fanon betecknas ofta som ”den postkoloniala teoribildningens fader”. Hans verk ”Svart hand, vita masker” är en fenomenologisk studie av den svarta människans möte med och erfarenheter av kolonialismen och Europa. De frågor han och andra postkoloniala forskare uppehåller sig kring är hur kulturell identitet skapas i ett globalt samhälle och hur rasismens stereotyper skapas och upprätthålls samt hur dessa stereotyper kan bekämpas och vilka möjligheter det finns att utveckla alternativa identiteter och strategier som går bortom dem som instiftas av den västerländska moderniseringen. (Fanon 1971 s.10-11) Fanon lyfter fram betydelsen av hur identitet representeras i kulturella sammanhang. Den svarta människan tvingas alltid vara svart i förhållande till den vita människan, som stod för normen. Han menar att ett av kolonialmakternas främsta redskap för att befästa sin makt var att prägla in en bild av underlägsenhet i de koloniserandes medvetande. För att få frigörelse menade Fanon att de koloniserade måste få en annan självbild. (Fanon 1971 s.197)

3.1.2 Subaltern Studies Group

Den postkoloniala teoribildningen har en utgångspunkt i den indiska kultur- och historieforskningen. Framförallt kan forskargruppen Subaltern Studies Group med forskare som Partha Chatterjee och Ranajit Guha förknippas med postkolonialismen. Deras forskning växte fram ur kritiken mot de dominerande koloniala och nationalistiska historieberättelserna, som ignorerat folkets agerande och framställt den indiska historien som ett resultat av elitens verksamhet. Gruppen jobbade med att skapa alternativa historieberättelser genom en analys och omtolkning av ”de subaltala” gruppernas aktivitet. (Chatterjee 1993 s.20-36)

3.1.3 Bilden av Afrika

Filosofen Valentin Mudimbe är starkt präglad av Foucault och behandlar i sin bok ”The invention of Africa” (1988) och ”The Idea of Africa” (1994) vill han undersöka vad det är som möjliggör diskurserna, det vill säga de strukturer och strategier som definierar ramarna för vad som kan sägas och tänkas om Afrika. Han visar hur Afrika är en social konstruktion skapad under kolonialismen. Genom en analys av antropologi, konst och historia, visar han hur kolonialmakterna uppfann bilden av det primitiva Afrika som ett

rättfärdigande av en ekonomisk och territoriell kolonialism. Som en följd av ett tänkande som präglades av klassificering skapades en skarp åtskillnad mellan Europa och Afrika. I den senare delen av "The Idea of Africa" visar Mudimbe vad detta arv inneburit för Afrikaner idag. (Mudimbe 1994)

Även Michael McEachrane skriver i essän "Neger och lokomotiv!" att föreställningarna om Afrika som en primitiv kontinent är avgörande för hur svarta "rasegenskaper" definierats sedan 1700-talet. Att tillhöra den svarta "rasen" har vanligtvis förståtts som ett biologiskt band till en primitiv kontinent (McEachrane 2001 s.96) Afrika skrevs på 1700-talet in i en historiesyn där Europa var målet för all historisk utveckling. Afrikaner ansågs befinna sig på en lägre utvecklingsnivå och Afrika framstod som en historielös kontinent, befolkad av halvmänniskor, underkastade naturen och utan mening eller mål. Livet där bestod mest av tillfälligheter till skillnad av livet i Europa där människor och samhället ständigt utvecklades. (McEachrane 2001 s.96) Mudimbe menar att det var först på 1950- talet som västvärlden började inse att Afrika hade en egen historia. (Mudime 1994)

3.1.4 Edward Said

Även Edward Said är inspirerad av Foucault och använder sig av postkolonialistisk teori, i hans bok "Orientalism" (1979) Said analyserar hur kunskap och de Andra konstrueras i olika typer av västerländska texter om "Orienten". Said vill visa hur diskurser om orientalismen fungerar som en kunskapsregim, som etablerar kategorier av sanningar genom att å ena sidan befrämja och uppmuntra vissa typer av uttalande och å andra sidan hindra och motarbeta sådana som motsäger diskursens normer. Enligt Said fungerar orientalismen som ett stöd till kolonialmakternas politiska och ekonomiska dominans genom att konstruera och producera österlandet och västerlandets "diskursiva Andra". På detta sätt kom även orientalismen att konstituera och stärka västerlandets självbild som den överlägsna civilisationen. Liksom Mudimbe visar Said hur öst och väst kom att konstrueras som varandras motpoler. Öst fick attribut som sensualism, irrationalitet, bakåtsträvande, despotiskt och kvinnligt medan väst sågs i termer som rationalitet, progressivitet, demokrati och manlighet. Enligt Said hör inte orientalismen på något sätt till det förflutna utan i allra högsta grad lever kvar idag Han menar dock att centrum för "produktionen av västdiskursen" har flyttats från Europa till USA, men om man ser till massmedias stora inflytande idag menar han att diskursen om att väst och öst skulle vara markant olika och att väst är den överordnande kanske till och med är starkare än den varit tidigare. (Said 1979) Said har en stor betydelse för den postkoloniala teoribildningen och debatten kring detta kan sägas startade med Orientalismen.

3.1.5 Särskilja eller likställa?

Stuart Hall menar i artikeln "Kulturella identitet och diaspora" att den samtida identitetspolitiken kan delas in i två olika sätt att se på identitet, ett essentialistiskt och ett konstruktivistiskt. Det konstruktivistiska sättet att se på identitet innebär att kulturell

identitet är något som skapas i vissa kontexter. Den kulturella identiteten har, enligt Hall, inte en grund i en gemensam essens utan växer fram i en specifik historisk kontext. Identiteten kan därmed aldrig förstås utanför den historiska kontexten i vilken den skapades. Detta betyder inte att Hall förnekar existensen av kulturella identiteter, snarare menar han att för att förstå dessa måste de studeras utifrån deras kontexter och inte tas för naturgivna. (Hall 1999 s.233-234) Det essentialistiska perspektivet är knutet till särartspolitik. För att man ska kunna bejaka sin kulturella identitet, som t.ex. afroamerikan eller muslimsk arab, måste enligt detta perspektiv den kulturella identitetens "ursprungliga essens" som fanns där före förtrycket återupptas och erkännas. Hävdandet av den "autentiska identiteten" och den "sanna karaktären" hos den egna kulturen innebär att man förkastar den kultur som man identifierar som förtryckarens. För att bryta med västerlandets hegemoni så menar Hall att en politik där varje kulturell särart hävdas är att föredra och att man inte ska förkasta betydelsen som essentialismen har haft för förtryckta grupper som har kunnat samla sociala och politiska krav kring en gemensam essens och på så sätt kunnat göra sin röst hörd (Hall 1999 s.240-242)

Många postkoloniala forskare ifrågasätter sättet att ställa politiska krav med denna utgångspunkt. Trinh T. Min-ha tar i sin artikel "Olikhet: sär-skilt för kvinnor i tredje världen" diskuterat dilemmat mellan att å ena sidan vilja bli erkänd för sin identitet t.ex. svart kvinna och å andra sidan riskera att bli fast i denna kategori. Vad är det egentligen för särart som man hävdar? Frågar Min-ha sig. Riskerar man inte att skapa skillnad som inte finns mellan grupper och dessutom dölja de skillnader som finns inom den grupp som man försöker framställa som homogen. Spelar man inte makthavarna i händerna genom att kräva sin särart i stället för sin jämlikhet frågar Min-ha sig. Trinh T Min-ha menar att i den nyrasistiska diskursen definieras inte grupptillhörighet längre i termer av rashierarki som i traditionell rasism utan i termer av kulturella skillnader. (Min-ha Trinh T. 1999:215-228)

Varje kultur förstås som en naturlig enhet och att sträva efter att bevara sin egenart ses som en kulturell rättighet. Problemen uppstår, enligt nyrasismen, när man försöker blanda kulturer, eftersom detta inte bara är ett hot mot den kulturella egenarten utan också en källa till konflikter. Om det var den biologiska rasen som var hotet i den traditionella rasismen har den hos nyrasismen ersatts med kulturen, som dock ligger den biologiska skillnaden mycket nära. Enligt detta sätt att se det kan särartspolitik och nyrasismen ta varandra i hand, då båda uppfattar kulturen som något absolut, en enhet som bör hållas intakt och skild från andra kulturer eftersom det uppstår problem om två kulturer möts.

Homi K. Bhabha menar i "the location of Culture" att det i dag finns två olika diskurser om det mångkulturella samhället, en partikularistisk och en universalistisk. Den partikularistiska diskursen framkallar en bild av att vi lever i ett samhället med flera homogena kulturer som är åtskilda från varandra. En politik baserad på denna uppfattning är "den absoluta identiternas politik" – och i denna bemärkelse var även apartheidregimen i Sydafrika ett "mångkulturellt" samhälle. (Bhabha 1994:161-163). Den universalistiska diskursen om mångkulturalism söker å andra sidan fixera de kulturella skillnaderna i förhållande till ett normativt centrum varifrån de kan kontrolleras och hållas på sin plats, som t.ex. i den amerikanska mångkulturella "smältdegen" (som

Bahaba benämner deras kultur) där den kultur som brukar kallas WASP (White Anglo-Saxon Protestant) utgör centrum. (Bahaba 1994: 164)

Bahaba är skeptisk till båda dessa diskurser och även till begreppet mångkulturalism. Enligt Bahaba borde vi se vårt samhälle som bestående av en mängd kulturer utan centrum. Det finns inga "rena" eller oblandade kulturer- alla kulturer måste snarare ses som hybrider, i en ständig omskapande process av gamla och nya betydelser. Det innebär att han tar avstånd från ett homogent kulturbegrepp och istället betonar vikten av att se skillnader inom en grupp som likheter mellan grupper.

3.1.6 Nutida föreställningar om de Andra

Den svenska pressen och den svenska arbetsmarknadens syn på Orienten under mellankrigstiden kan i början av 2000-talet framstå som allt för avlägsen och en berättigad fråga är om detta har någon relevans i dagens samhälle och våra samtida föreställningar om Orienten. Mohammed Fazlhashemi menar i essän "Svenskarna moderniserar de äkta mattornas land" att trots alla stora förändringar som vårt samhälle genomgått sedan mellankrigstiden tycks föreställningarna om de f.d. koloniserade länderna finnas kvar. Fortfarande omges vi av föreställningar om att dessa länder skulle vara föråldrade, passiva och underlägsna västvärlden. Dessa föreställningar omger oss på latent nivå och uppdagas vid mötet med dem som allmänt klassas som "de Andra" (Fazlhashemi 2001:154) I och med avkoloniseringen ändrades sättet att beskriva "de Andra" i den akademiska miljön men har fortfarande en plats i populärkulturen. I romaner, filmer och media skildras det som allmänt klassas som Orienten ofta med det uttalade syftet att göra dessa länders kultur synlig för västvärlden, men ofta gör dessa skildringar en skarp gräns där "de egna" och "normala" står på ena sidan mot den andra sidan som hör de "de Andra", och man ställer ofta vi i motsats till dem. Även om det handlar om deskriptiva skildringar av länderna, folket och dess kultur så handlar det ofta om jämförelser, kontrasteringar och polariseringar som bygger på värderande begrepp. Detta skapar i sin tur en gräns mellan den civiliserade västvärlden och de primitiva Andra. (Fazlhashemi 2001:155)

Fazlhashemi menar vidare att Sverige präglas av en islamfobi som präglar den svenska mediebild av muslimer. En grundläggande utgångspunkt är att muslimer per definition uppfattas som en grupp människor som oavsett social och etnisk bakgrund artskilt från "oss". I denna mediebild förknippas den muslimska världen till övervägande del med våldsaktioner, fanatism, extremism, fundamentalism och terrorism. Han menar vidare att det verkar finnas en tudelad bild av muslimer i det svenska samhället. Å ena sidan finns bilden av den muslimska missanpassade patriarkatet eller den unga manliga gängmedlemmen som begår olika typer av brott. Å andra sidan finns bilden av den viljelösa och förtryckta muslimska kvinnan i slöja som saknar möjligheter att skapa sig ett eget liv och förmågan att själv tänka och reflektera. Mellan dessa två ytterligheter tycks det inte finnas något utrymme för dem som identifierar sig som muslimer skriver Fazlhashemi. (Fazlhashemi 2001:156)

De populärvetenskapliga skildringarna av "de Andra" fungerar också som en motbild när den egna identiteten ska konstrueras. Bakom beskrivningen av de Andra finns också ofta en väg till självförståelse av den egna kulturen. Den franska filosofen Michel de Certeau har skrivit om detta och menar att det i mötet mellan européer och andra kulturer utgör skildringarna en "hermeneutik genom de andra". Det hermeneutiska försöket att skapa en förståelse av de Andras kultur, seder och traditioner innefattar en hel del uppgifter om de Andra men säger väldigt lite om författarens egen kultur, deras referenspunkter, liksom om det som de betraktar som normalt respektive onormalt. (Fazalhashemi 2001 s.156)

Medier utgör sig för att vilja förmedla information om andra folk, deras seder, traditioner och livsstil. Denna information är emellertid inte opartisk eftersom den präglas av medias referenspunkter och medarbetarens livserfarenheter och etnocentriska utgångspunkter. Den information som förmedlas innehåller således både deskriptiva faktorer samt retoriska argument. Trots ambitionen att bidra med information, tolkningar och förklaringar av andra kulturer kan man snarare utläsa mediernas egna kulturella orienteringspunkter. Exotisering och stigmatisering av de Andra är viktiga drag i den diskurs som legitimerar strukturellt förtryck och formar våra attityder, referenser och erfarenheter. Sett ur detta perspektiv är skildrandet av de Andra främst en berättelse om den egna identiteten och om de kulturella redskap som ligger till grund för gränsdragning mellan de egna och de Andra. (Fazalhashemi 2001:157)

I "Det mångkulturella samhället och erkännandes politik" skriver filosofen Charles Taylor att mycket av samtida politik handlar om behovet av eller kravet på ett erkännande. Ett flertal marginaliserade grupper träder idag fram och kräver att få berätta sin historia. De menar att deras kulturella identitet har formats av berättelser de själva inte har skapat. Taylor menar att denna identitetspolitik, måste förstås till bakgrund av att vår identitet formas av andra människors erkännande eller frånvaro av erkännande. Hur våra identiteter kommer att se ut beror därför på vem som har möjlighet att ge röst åt dem. (Taylor 1994)

3.1.7 Invandrare och den svenska arbetsmarknaden

Katarina Mattson, doktorand vid Uppsala Universitet som forskar kring hur föreställningar av de Andra. Hon har i artikeln "ekonomisk rasism" granskat den ekonomiska forskningen om invandring och arbetsmarknaden i Sverige utifrån ett postkolonialt perspektiv. (Mattson 2001s.245) Hon menar att man kan se diskursen om invandras kompetensbrister som färgad av två kraftfulla kulturella föreställningar. För första är idéerna om kompetensbrister bland invandrare ett uttryck för samtida stereotyper och kulturrasistiska föreställningar om invandrare och "deras kultur". Inom den ekonomiska invandrapolitiken utvecklas en utestängande logik med utgångspunkt i kraftfullt generaliserade föreställningar som kulturella skillnader. Inom kompetensbristdiskursen används koloniala och rasistiska beskrivningar av de Andra i en ny kulturell tappning. (Mattsson 2001 s.245) För det andra menar Mattsson att dessa stereotypa beskrivningar av de Andra är en logisk följd av den syn på marknadens

funktionssätt som råder inom humankapitalteori. I humankapitalteorin beskrivs marknaden neutralt fördela löner och karriärmöjligheter till de arbetssökande som är mest kompetenta, varför det ligger nära till hands att betrakta skillnader i sysselsättningsnivåer och löner mellan olika grupper som en effekt av skillnader i kompetent och produktivitet. (Mattsson 2001s.246) Mattsson menar att den ekonomiska rasismen kan definieras som en diskurs som erbjuder ett bestämt sätt att förstå och tala om invandrare och svenskar, en slags entydig fixering av betydelsen inom området invandring och arbetsmarknad. Diskursens grundläggande antagande är invandrare i genomsnitt har mindre eller sämre humankapital och därmed lägre produktivitet än svenskar. Därmed tolereras i förlängningen diskriminering av de Andra inom ekonomin och arbetsmarknaden. (Mattsson 2001s.46).

Inom kompetensbristdiskursen hävdas att invandrare inte hade några problem att passa in på den svenska arbetsmarknaden under arbetskraftsinvandringen under 1950- och 1960-talet. En period som kännetecknas av industriproduktion. Det är i och med förändringar mot tjänsteproduktion och nya inslag i arbetslivet som de nya flyktinginvandrarna sägs sakna nödvändig kompetens. Tanken att invandrades kompetens inte skulle motsvara arbetsmarknadens krav bygger tydligt på en för givet tagen bild av de Andra och deras egenskaper. De Andra antas inte ha egenskaper som krävs för ett arbetslivs som karaktäriseras av: kvalificerade arbetsuppgifter, arbete som kräver hjärna, självständigt arbete, övergripande ansvar, flexibilitet, tankearbete och samarbete i grupp. Som en spegelbild antas samtidigt de Andra passa bättre till ett jobb som kräver kropp, hierarkisk styrning, avgränsat ansvar, rutinmässigt produktion, manuellt och isolerat arbete. Mattsson drar här direkta paralleller med de koloniala beskrivningarna av "infödingar" som underlägsna människor särskilt lämpade för kroppsarbete. I de koloniala ekonomierna fixerades "infödingarna" vid det mest slitsamma och tyngsta arbetet. (Mattsson 2001 s.251-252)

En bärande idé inom kompetensbristdiskursen är alltså att förändringarna inom arbetslivet mot större inslag av lagarbete, kommunikation och samarbete i grupp har gjort kompetens mer kulturellt färgat. Detta sägs göra att formella utbildningar och informella kompetenser svåra att överföra mellan kulturer. Detta leder till, enligt teorin, att invandare med stort kulturavstånd har bristande kompetens trots hög formell utbildning. De sägs sakna en specifik "Sverigekunskap", "nationsspecifika" eller "kulturspecifika" humankapital som invandrare måste erhålla för att kunna konkurrera på den svenska arbetsmarknaden. (Mattsson 2001:253)

Vid första anblick kan tanken med "Sverigespecifik" kunskap framstå som självklar. Det finns givetvis kunskap som direkt relaterad till att man har bott och arbetat i ett land. Det är emellertid i de generaliserade beskrivningarna av "Sverigespecifik" humankapital som något svenskar har men invandrare saknar, som resonemanget går över från att vara självklara till att bli kulturrasistiska. På denna abstraktionsnivå kommer nämligen alla försök att precisera innehåll att antingen bli intetsägande eller uttrycka stereotypa föreställningar om svenskhet. (Ekberg & Gustavsson 1996 s.42) De "Sverigespecifika" kunskaperna sägs till exempel bestå i "svenskspråkighet, kunskaper om svenska institutionella förhållande, förmågan att kommunicera med svenska företag och

myndigheter, medarbetare osv.” (Mattsson 2001:254) En annan beskrivning är att det har blivit viktigare att kunna orientera sig i samhället, att kunna det svenska språket och att kunna samverka med svenskarna. (Bromée 1996 s.20) ”Socialkompetens” sägs vara ”Sverigespecifik” vad det gäller värderingar (religion, ideologi, könsroller, kultur) och den sociala förmågan (språket, kroppsspråket, umgängesformer i arbetslivet.) Få skulle motsätta sig tanken att en allmän orientering i det svenska samhället hjälper till när man arbetar i Sverige, däremot kan man ifrågasätta att diskussionen ofta förs på det sätt att invandrare i allmänhet inte skulle känna till hur det svenska samhället funderar menar Katarina Mattsson. (Mattsson 2001s.254) Det är i beskrivningen av de ”Sverigespecifika” humankapitalet som en slags kulturell homogen gemenskap där religion, ideologi, könsroller och umgängesformer är enhetliga för alla svenskfödda och otillgängliga för de Andra som de kulturrasistiska dragen i kompetensbristdiskursen kommer fram till ytan förställer Mattson (Mattsson 2001 s.254)

Mattsson lyfter fram två paradoxer i kompetensbristdiskursen, för de första så beskrivs som sagt den ”Sverigespecifika” kompetensen svårtillgänglig näst intill otillgänglig, medan invandrades kultur tycks ligga öppen för den svenska forskaren att dissekera. Forskare kan som i ett trollslag värdera de Andras kultur och på avstånd rangordna grupperna efter kulturell likhet, medan de Andra inte örväntas vara förtrodda med det samhället de bor och lever i. Den andra paradoxen är att å ena sidan sägs personliga egenskaper bli allt viktigare på den svenska arbetsmarknaden men å andra sidan beskrivs kompetensen ha blivit mer kulturell färgat, vilket innebär att det för invandrare inte finns plats för någon individuell kompetens. Deras kompetens beskrivs kollektivt och uppskattas utifrån uppgifter om nationalitet. Till skillnaden från västerländska individer som kan överföra sin kompetens till vilket plats i världen som helst och som anställd på grundval av sina personliga egenskaper och meriter, så beskrivs utomeuropeiska invandrare som ohjälpligt kånkade på en kulturbunden och värdelös kompetens. En beskrivning av till exempel arbetssökande som individer, gäller för svenskar och en annan, av arbetssökande som kollektiv gäller för invandrare. Resonemanget om ”Sverigespecifika” kunskaper fyller bara en funktion som ett bekräftande av svenskheten som norm och invandrare som avvikelse. Dessa föreställningar gör de legitimt för arbetsgivare att diskriminera arbetssökande invandrare (Mattsson 2001:256)

Efter denna genomgång av diskursanalys och teori samt den postkoloniala-teoribildningens grundtankar samt några exempel på postkolonialforskning. Ska jag gå vidare och försöka applicera detta resonemang på de empiriska material som jag har valt att undersöka. Mitt kapitel ”Empirisk undersökning” börjar dock med en diskussion kring min valda metod och mitt material.

4. Empirisk undersökning

4.1 Material och metod

4.1.1. Kritisk diskursanalys, hur?

I en diskursanalys kan man använda sig av lite olika angreppssätt. Antigen tittar man närmare på hur diskursers skapas och genom systematiska empiriska undersökningar av människors tal, skrift i bl.a. intervjuer eller massmedia, eller så fokuserar man mer på de stora linjerna och försöker på en abstrakt nivå att kartlägga de diskurser som över huvudtaget cirkulerar i samhället vid en bestämd tidpunkt eller kring ett specifikt ämne. (Jørgensen, Winther 1999 s.27) Jag vill med hjälp av diskursanalys titta närmare på debatten som uppkom i massmedia efter folkpartiets förslag om införande av språktest, jag ska också koppla debatten till den postkoloniala teoribildningen.

Diskursanalytikerns uppgift är inte att komma ”bakom” diskursen i sina analyser, inte att fundera ut vad människor verkligen menar när de säger ditt eller datt, eller att fundera ut hur verkligheten egentligen är bakom diskurserna. Utgångspunkten är istället att man aldrig kan nå verkligheten bakom diskurserna, och att det därför är diskurserna i sig som är föremål för analysen. I en diskursanalys handlar det alltså i första hand inte om att sortera utsagorna om världen i det som är riktiga och de som är felaktiga (även om man självklart kan förhålla sig kritiskt). Däremot ska man arbeta med det som har sagts eller skrivits för att försöka hitta de mönster som finns i utsagorna, och vilka konsekvenser som olika diskursiva framställningar av verkligheten får. (Jørgensen, Philips 1999 s.28) I en diskursanalys är man intresserad av att se hur vissa utsagor helt ”naturligt” kan bli accepterade som sanna och andra inte, det är därför viktigt att ställa sig främmande till det material som man undersöker, något som kan vara mycket svårt eftersom forskaren själv är en del av kulturen och då också diskursen.

Jag är medveten om att det kan vara svårt att undersöka de diskurser man själv har en åsikt om, jag ska göra mitt bästa så att mina egna värderingar inte överskuggar analysen. En annan svårighet är att studera diskurser som är nära en, eftersom man själv är en del av den kultur som man undersöker, här tror jag det hjälper mig att jag har postkolonialteori att falla tillbaka på, jag letar efter en specifik diskurs i ett specifikt material och jag inbillar mig att det är lättare att studera ett fenomen när man letar efter något specifikt.

4.1.2 Mina epistemologiska och ontologiska utgångspunkter:

Innan jag går vidare in i resultatet av undersökning tycker det jag är viktigt att veta vilka epistemologiska och ontologiska utgångspunkter som jag utifrån mina teoretiska utgångspunkter har som grund. Texten nedan är en förklaring hur jag i min undersökning har sett på kunskap och objektivitet. Följande har jag alltså utgått ifrån:

Vår kunskap om världen kan inte betraktas som en objektiv sanning. Vår kunskap och våra världsbilder är inte en spegel av verkligheten utan en produkt av vårt sätt att kategorisera världen.

Vi är historiska och kulturella varelser och vår världsbild är präglad av vår historia och den kultur vi lever i. Våra världsbilder och identitet hade kunnat vara annorlunda och kan förändras över en tid. Vårt handlande och språk bidrar till att konstruera den sociala världen (inklusive kunskap, identiteter, sociala relationer) och därmed bevara vissa sociala mönster. Att den sociala världen konstrueras socialt och diskursivt betyder att dess karaktär inte är bestämd av yttre förhållanden eller given på förhand, och att människor inte har en uppsättning äkta och stabila eller autentiska karakteristiska egenskaper.

Vårt sätt att uppfatta världen skapas och upprätthålls i sociala processer. I en bestämd världsbild blir några former av handling naturliga och andra otänkbara. Olika sociala världsbilder leder således till olika sociala handlingar, och den sociala konstruktionen av kunskap och sanningar får därmed konkreta sociala konsekvenser.

Även om kunskap och identiteter alltid i princip är föränderliga är de i konkreta situationer förhållandevis låsta. Den konkreta situationen ger mycket begränsade ramar för vilket identitet en individ kan anta och vilka utsagor som kan accepteras som meningsfulla. Detta är beroende på den rådande diskursen.

4.1.3 Syftet med uppsatsen

I undersökning görs en diskursanalys på debatt som uppkom i dagspress efter det att Folkpartiet hade presenterat sitt förslag om språktest för invandrare. Förslaget till ny integrationspolitik innehöll en mängd olika åtgärden. Men det som fick mycket uppmärksamhet i media var förslaget om att alla som söker svenskt medborgarskap skall göra ett prov i svenska. Jag vill med hjälp av diskursanalys se på debatten ur ett postkolonialt perspektiv. Jag har ingen ambition att avgöra vad som är rätt eller fel eller på något sätt värdera förslaget utan min ambition är helt enkelt att se om det går att belägga den postkoloniala teoribildningen på det empiriska materialet som jag har undersökt samt att försöka se vilka diskurser som dominerar debatten

4.1.4 Bakgrund

Lars Leijonborg presenterade den 3 augusti 2002 i sitt sommartal Västervik folkpartiets nya integrationsprogram. Partiet vill öppna för arbetskraftsinvandring. Den som visar att han har ett jobb som väntar i Sverige ska beviljas uppehållstillstånd. Permanent ska det dock inte bli förrän efter 5 år, först då kan de som arbetskrafts invandrat få tillgång till hela svenska bidragssystemet. Innan dess gäller att personen i fråga måste skaffa sig ett jobb inom tre år annars upphör uppehållstillståndet. Kravet på fem år för tillgång till det svenska välfärdssystemet gäller inte för personer som flyktinginvandrat. Paritet vill slopa kravet på att invandrare måste tala svenska för att arbetsförmedlingen ska förmedla jobb, men skärper kraven på språkkunskaper för den som vill bli svensk medborgare.

4.1.5 Material

Till undersökningen har det använts tidningsartiklar ur dagspressen. Jag har valt ut 3 av Sveriges största tidningar, Dagens Nyheter som är konservativ, Svenska dagbladet som är liberal och Aftonbladet som är socialistisk. Dessa tre tidningar har valts för att få politisk spridning på materialet. Undersökningsperiod är från den 3 augusti 2002, då folkpartiet presenterade sitt förslag om att införa språktest för invandrare fram till 20 augusti, 2002, alltså ett par dagar efter valet som hölls den 15 september 2002. Det har inte gjorts något urval i materialet utan alla former av artiklar, debattinlägg och insändare som behandlar förslaget om språktest finns med, detta gör jag för att försöka se den rådande diskursen.

4.2 Resultat

4.2.1 Ett individuellt eller strukturellt problem?

Vid diskursanalysen av debatten angående språktest för blivande svenska medborgare så såg jag framförallt två perspektiv som detta presenterades ur, dels de som ser integrationsproblemet ur ett individperspektiv och de som ser det ur ett strukturperspektiv.

De stereotypa föreställningarna av "de Andra" reproduceras i en del av tidningsmaterialet. Detta perspektiv menar att invandrare, "de Andra", måste försvenskas för att vi ska bli av med integrationsproblemet. Ur detta perspektiv ser man språktest som lösningen på integrationsproblemet.

"Det borde vara självklart att det är bättre med mer utbildade än mindre, bättre om människor som bor i det här landet lär sig och sedan fortsätter utveckla det språk som vi faktiskt talar här - svenskan."(Carlshamre, Maria, 2002-09-09. *Dagens Nyheter*, sid. 2)

Diskursen i detta perspektiv är att det är bra att ställa krav, att folkpartiet är modiga och att äntligen vågar någon ta tag i integrationsproblemet. Språket ses här som nyckeln. Kan man svenska antas man få jobb, bra bostad och "smälta in" i det svenska samhället. Ingvar Persson skriver i en ledare i Aftonbladet:

Inte minst kravet på ett språktest för svenskt medborgarskap tycks svara mot en längtan efter ordning och reda. Och vem kan vara emot att den som kommer hit lär sig svenska. (IPersson, Ingvar 2002-09-05. *Aftonbladet*, sid.2)

Attityden bland dem som skrev insändare i tidningarna såg ofta förslaget ur detta individperspektiv. Det är invandrarens fel att de inte passar in, och svaret på integrationsproblemet är att "de Andra" anpassar sig till "oss". De flesta insändare var med andra ord positiva till förslaget och så här stod det t.ex. i en insändare i Dagens Nyheter den 9 augusti.

Själv tror jag att ett land måste ha ett gemensamt språk. För inte är väl tanken att Sverige ska bli en nation med tio officiella språk, trots att erfarenheter från länder med 2-3 offentliga språk avskräcker. [...] I Sverige lägger myndigheter och partier ned förmögenheter på att översätta de 10-15 största invandarspråken. Pengar som kunde användas till Skola och omsorg. (Moberg, B, 2002-08-09. *Dagens Nyheter* s. 22)

I majoriteten av insändarna var känslan av "vi" mot "de andra" påfallande, mycket kretsade kring att invandrare kom till Sverige och tog "våra pengar" och att invandrare generellt är ett hot mot Sverige. I *Dagens Nyheter* uppmärksammas förslaget kravretorik och att det tycks syfta på att det är invandrarnas fel att integrationen inte fungerar

Det har blivit legitimt att skylla på invandrarna för att integrationen inte fungerar. (Bros, Henrik 2002-09-14. *Dagens Nyheter*, sid. 2)

Om man ska koppla debatten till den postkoloniala teorin så kan man i det jag kallar individperspektivet klart hitta dessa tankegångar. Invandrare skall försvenskas för att passa in i samhället och ses som ett hot mot den svenska kulturen. *Aftonbladets* Åsa Pettersson uppmärksammade i sin ledare den 22 augusti att debatten på vissa håll kom att få en karaktär av en "vi" mot "de andra" känsla.

Vi svenskar "ställs mot" "dem-invandrarna" och det är naturligtvis vi som ska ställa krav på dom [...] Vi mot dom debatten underblåser mörka strömningar, de gör det omöjligt att åstadkomma den integration som sägs vara måttet med kraven. kraven (Pettersson, Åsa, 2002-08-22. *Aftonbladet*. sid. 2)

Klassificeringen "invandrare" och "svenskar" utgår enligt postkolonialismen från idén om svenskheten homogen och invandrarens absoluta annorlundhet. Man kan säga att födelseland och nationalitet läggs som ett galler över det verkliga myllret av möjliga och föränderliga identiteter och fryser oss som antingen "svenskar" eller "invandrare". Klassificeringen verkar därmed homogeniserad på båda grupperna. Andra egenskaper som till exempel ålder, kön, utbildning och yrke slätas ut och osynliggörs. Samtidigt överskuggar den polariserade indelningen i svensk/invandrare alla tänkbara identifikationsplan och likheter mellan människor och olika nationaliteter. I de delar av debatten som behandlar hotet mot den svenska kulturen och språket tycks invandraren automatiskt ses som hotet och språkstest som lösningen. Bengt Westerberg skriver i en debatt artikel i *Aftonbladet* den 20 september:

"jag tror ganska få människor tycker det är en orimlig tanke att man ska kunna uttrycka sig på det språk som talas i det land som är medborgare. [...] förslaget kan framförallt ses som en morot att lära sig svenska. (Westerberg, Bengt, 2002-09-20, *Aftonbladet*. Sid. 4)

Det andra perspektivet ser problemet mer ur ett strukturperspektiv, och menar att ett språkstest inte är lösningen på integrationsproblemet. Att kraven måste ligga också på samhället och inte bara på individen. Detta perspektiv menar att det är diskriminerande

att invandrare ska behöva utsättas för språktest för att kunna medverka i till exempel politiska val medan personer födda in i svenskt medborgarskap automatiskt har alla samhälliga rättigheter. Teologiprofessor Hans Ingvar Roth skriver i en debatt artikel i Svenska Dagbladets den 17 september:

Om just den språkliga förmågan skall sättas i högsätet i sambandet med erhållandet av medborgarskap, så borde väl alla invånare utsättas för ett språktest oavsett deras nationella och etniska ursprung. (Roth, Hans Ingvar 2002-09-17, *Svenska dagbladet*. Sid. 6)

Vidare behandlar Roth frågan om att språktest bara skulle vara aktuellt för invandrare medan till exempel utlandssvenskar eller de språkliga minoritetsgrupper vi har i Sverige får ta del av det svenska samhällets rättigheter utan att behöva testa sina kunskaper i Svenska. Genom att peka ut invandrarna som problemet och de som vi behöver ställa krav på är risken att man skapar ett A och B lag.

I Svenska dagbladet har man en artikel där två sakkunniga i invandrades språkinlärning, Inger Lindberg och Kenneth Hyltenstam dömer ut förslaget och menar att det är väldigt odemokratiskt. De menar att förslaget är djupt odemokratiskt och skulle få en motverkande effekt på integrationen.

Ett språktest skulle göra det väldigt tydligt vilka som inte ska besvära sig med att försöka bli svenska medborgare: lågutbildade utomeuropéer (Erik Sidenbladh, sid. 14, Svenska Dagbladet, 2002-09-12)

Lindberg och Hyltenstam menar att det finns väldigt varierande förutsättningar för att klara ett kunskapsprov i och därför skulle ett språktest vara odemokratiskt. Språkforskning har visat sig att de som har längre skolgång i sitt hemland har betydligt lättare för att lära sig ett nytt språk. Även modersmålets likhet med svenskan har stor betydelse.

Språkinlärning i vuxen ålder är beroende av många faktorer och omständigheter som individen inte själv kan påverka. Det är helt klart inte viljan som saknas (Erik Sidenbladh, sid. 14, *Svenska Dagbladet*, 2002-09-12)

Vidare menar det att de flesta invandrare som kommer hit har en stark önskan att lära sig språket. Men den sociala situationen - boende, umgänge och delaktighet i samhället - spelar en mycket viktig roll. Kontakt med svenskar i arbetslivet och på fritiden är en av de viktigaste förutsättningarna för att lyckas lära sig svenska i vuxen ålder, säger Inger Lindberg. De menar också att det är bättre att ställa hårdare krav på SFI (svenska för invandare)- utbildningen, inte på individen. (Erik Sidenbladh, sid. 14, Svenska Dagbladet 2002-09-12) Ur detta perspektiv är integrationsproblemet ett samhällsstrukturellt problem där framförallt utomeuropéer diskrimineras. Om svaret på integrationsproblemet ur ett individperspektiv är svenska språket och försvenskning så är svaret ur ett strukturproblem att försöka stoppa diskrimineringen av invandrare på arbetsmarknaden och bostadssegregationen. De artiklar som menade att integrationsproblemet låg hos invandrarna, alltså individperspektivet, var positiva till språktestsförslaget medan de

andra var negativa. Förslaget att koppla svenskkunskaper som en förutsättning för medborgarskap, rymmer bra ihop med den postkolonialateorin. Om "de andra" vill komma hit får de anpassa sig och bli som oss. Däremot rymmer kunskapskrav ganska illa med mänskliga rättigheter. Det ställs t.ex. inga kunskapskrav på infödda svenskar för att kunna delta i den demokratiska processen.

4.2.2 Ett populistiskt förslag?

Diskussionerna i det undersökta materialet kring förslaget om språkstest handlar mycket om att förslaget skulle kunna ha lagts för att tilltala främlingsfientliga krafter och att man på så sätt skulle vinna röster. Niklas Ekdahl menar på DN debatt att Folkpartiet vill ha en generös flyktingpolitik men tror inte att det lockar väljare så därför lägger man fram även språkstest förslaget för att locka väljare.

Lars Leijonborg vill ha en generös flyktingpolitik, fri arbetskraftsinvandring och effektivare integration. Grunden är att folk kommer i arbete. För att mildra oron för kulturell upplösning, kastar han in det populära, symboliska kravet på språkstest för blivande medborgare, en bisak som snabbt förvandlades till huvudsak (Niklas Ekdahl, 2002-08-11, *Dagens Nyheter* sid 2.)

I alla tre tidningar drar man paralleller till Pia Kjærsgaards flyktingpolitik och andra främlingsfientliga krafter runt om Europa. I en debatt artikel i Svenska Dagbladet skriver Leif GW Persson, Niklas Ekdahl och Edda Manga att förslaget är en allvarligt eftersom faller främlingsfientliga krafter i smaken.

Det allvarliga med folkpartiets krav på språkstest för invandrare är att det placerar "invandrarfrågan" just där Sverigedemokraterna och andra främlingsfientliga krafter vill ha den: högst upp på dagordningen. Det ger en hjälpande hand åt dem som vill identifiera "invandrare" med problem- och dessutom skylla problemen på invandrarna själva. Även om förslaget skulle leda till att den lilla andelen invandrare som inte kan svenska lär sig det är det en politik som går tvärsamt mot den öppna och rörliga världen som liberalerna annars förespråkar. (Persson, GW Leif- Ekdahl, Niklas - Manga, Edda, 2002-09-02, *Svenska Dagbladet*. Sid. 4)

I dagens Nyheter skriver Mats Wiklund den 3 augusti

"Det är en tanke som ger stöd åt Pia Kjærsgaards föreställningar om den kulturella enhetens upplösning som ett hot mot samhällsgemenskapen. (Wiklund, Mats, 2002-08-03. *Dagens Nyheter* sid.2.)

I speciellt Aftonbladet lyfts det fram att folkpartiet vann många röster på att lägga fram språkstests förslag. Olle Svenning skriver dagen efter valet

I årets valrörelse reducerades, rentav vulgariserades, folkpartiets budskap till att bli överhetens krav på individen, särskilt de utsatta. Invandrarna ska examineras och drivas bort från påstått bidragsberoende. [...] Folkpartiet nästan tredubblade sitt väljarstöd och vågen sköljde in från höger. (Svenning, Olle, 2002-09-15 *Aftonbladet*. sid 2.)

Aftonbladet är även den tidning som mest pekar på det främlingsfientliga i att språktesta nya svenska medborgare. Bland annat skriver Åsa Petersson att:

Svensk integrationsdebatt har fram till nu varit förskönad från splittrad krav retorik. Men tongångarna känns igen från ett Europa som präglas av främlingsfientlighet. (Petterson, Åsa 2002-08-22, *Aftonbladet*. Sid.2.)

4.2.3 Den dominerande diskursen

Övervägande av de tidningsmaterial som jag undersökte var negativt till språktest. Men man såg en skillnad mellan de olika tidningarna. Aftonbladet var mest negativ och drog flest paralleller mot främlingsfientlighet och rasism. I Svenska Dagbladet och Dagens Nyheter omskrivs språktest oftare tillsammans med hela det integrationspolitiska program som lades fram, där ökad arbetskraftsinvandring och öppnare gränser är två huvudpunkter som lyfts fram betydligt mer än språktestet, vilket är en stor skillnad från hur man valde att presentera det i Aftonbladet. Man ser alltså tydligt att den politiska färgen på tidningen har stor betydelse för hur man väljer att presentera förslaget om språktest.

Ett anmärkningsvärt resultat är att insändarna som behandlar språktest i alla tre tidningar till övervägande del är positiva mot förslaget medan resterande material är övervägande negativt. Man kan alltså prata om två olika diskurser, en folklig och en medial.

Även om de mesta tidningsmaterial som skrivs är negativt och många paralleller mot främlingsfientliga krafter dras, så är inte folkpartiet utsatt för speciellt hård kritik. Partiet beskrivs ofta som invandrarvänligt och språktestsförslaget beskrivs ofta som ett olyckligt men om man ser på valresultatet välriktat snedsteg. I Aftonbladet skriver bl.a. Yrsa Stenius:

Det var kanske inte hundra procent genomtänkt, Folkpartietsförslag att invandrare skulle avlägga prov i svenska innan de får svenskt medborgarskap men ta mig sjutton om jag kan tycka att det var speciellt rasistiskt eller invandrarfientligt. (Stenius, Yrsa, 2002-09-14 *Aftonbladet* sid. 18)

Även Olle Svenning skriver på valdagen i ledaren

Folkpartiet är ändå i grunden hyggligt och välmenande (Svenning, Olle, 2002-09-14 *Aftonbladet* sid. 2)

Så även i aftonbladet där man är mest kritisk till språktest förslaget utsätts inte folkpartiet i stort för speciellt mycket kritik.

6. Diskussion

Den kulturella identiteten och bilden av ”de Andra” är en del av flyktingpolitikens problem och kan belysas i retoriken kring språktestsförslaget. Åsikterna som förs fram är att å ena sidan betrakta invandrarna som jämlikar, och å andra sidan, föreställningen om Europas generella överlägsenhet och initiativkraft där ”vi” måste ställa krav på ”de Andra” för att på så sätt göra invandrarna mer lika svenskarna. Föreställningar som bekräftar den postkoloniala teoribildningen och som motiverar språktest för nya medborgare i Sverige.

Detta perspektiv var dock inte det som dominerade det undersökta material utan där var den dominerade diskursen negativ till förslaget och man hänvisade till att det skulle skapa ett A och B-lag av befolkningen och att språktest är ett godtyckligt kriterium för medborgarskap. Den dominerade diskursen i tidningarna är att det är bra att integrationen diskuteras men det är inte medborgarlagen det är fel på och att språktest för invandrare som söker svenskt medborgarskap inte är lösningen på Sveriges segregationsproblem. Mycket av tidningsmaterialet kunde tolkas som att folkpartiet skyldes den dåliga integrationen på invandrare individen själv och det gillades inte av de flesta journalisterna. Diskursen verkade dock gå hem hos väljarna eftersom valet 2002 blev en stor framgång för folkpartiet.

Jag anser mig med andra ord ha funnit två diskurser i min undersökning. Dels den mediala som menar att språktest skulle öka segregationen i det svenska samhället och dels den folkliga som genom insändare och väljarstöd visade att de tilltalades av folkpartiets förslag att ställa hårdare krav på invandrare.

Syftet var att göra en postkolonial läsning av debatten för att se om det kan finnas en europacentrering i de språkbruk som används i debatten. Det visade sig i undersökningen att hos dem som anser att förslaget om att språktesta nya medborgare som positivt ofta hänvisar till språket som något som förmodas kitta samma dem som kallar sig svenskar. Med postkoloniala glasögon skulle detta kunna kallas strukturell rasism. Jag anser att det första steget mot att övervinna rasismen är själva erkännandet av att vi lever i ett rasistiskt samhälle. Inte att det finns några rasister här och där utan att Sverige, på diskursiv och strukturell nivå, är rasistiskt. Att vi lever med en hudfärgshirarkie och en europacentrering som ordnar så att flertalet svarta går arbetslösa, att Sveriges bostadssegregation liknar Johannesburg år 1980, att den hårda flyktingpolitiken godkänns nästan helt utan debatt.

Jag anser att segregation är samhällets problem och ansvar. Inte den enskilde individens. Bara politik som betonar gemenskap kan lösas den strukturella rasism som stänger många människor ute. Invandrare drabbas hårdast vid lågkonjunktur. Det problemet kan knappast lösas med populistisk kravpolitik som skiljer ”vi” från ”dom”. Tvärtom behövs tydliga signaler, både i lagar och opinionsbildning, om att etnisk diskriminering inte accepteras. Villkoren måste vara lika för alla.

Den svenska kulturen och det svenska språket tycks, hos dem som förespråkar förslaget, automatiskt vara räddat från att bli fragmenterat om alla invandrare som vill bli svenska medborgare genomgår ett språktest. Att vår globaliserade värld innebär "hot" mot den "svenska kulturen" och det svenska språket från även till exempel massmedia, tycks det inte ens reflekteras över i denna diskurs. Europacentrering och rasism underbygger bilden av invandrare som ett samhällshot och en säkerhetsrisk.

Jag har svårt att se att folkpartiets hela integrationspolitiska förslaget i sig skulle vara menat som främlingsfientligt eftersom de även talar om öppna gränser och arbetskraftsinvandring. Även om Folkpartiets ville föra upp integrationsfrågor på dagordningen innan ett främlingsfientligt parti gör det, så har det uppfattats av många som just främlingsfientligt, och parallellerna till Pia Kjærsgaard och andra invandrarfientliga politiker runt om Europa har i media varit många. Resten av programmet propagerar för öppnare gränser men diskursen i tidningarna handlade ändå till stor del om främlingsfientlighet. Eftersom det var det som fick plats i media skulle man kunna tänka sig att den rådande diskursen har tilltalat främlingsfientliga väljare.

7. Referensförteckning

- Alvesson, Mats - Deetz, Stanley, 2000. *Kritisk samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Stundetlitteratur.
- Bhabha, Homi K. 1994. *The location of Culture*. London & New York: Routledge
- Broomé, Per. 1996. *Varför sitter "brassen" i bänken? Eller varför har invandrare så svårt att få jobb?* Stockholm: SNS Förlag
- Chatterjee, Pathra, 1993. *Nationalist Thought and the colonial world*. Minneapolis: University of Minnesota Press
- Ekberg – Gustavsson, 1996. *Invandrare på arbetsmarknaden*. Stockholm : SNS Förlag
- Eriksson, Catharina - Baaz, Maria - Thörn, Håkan (red.) 1999. *Globaliseringens kulturer : den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nora: Nya Doxa.
- Fanon, Frantz, 1971. *Svart hud, vita masker*. Göteborg: Diadalos
- Fazlhashemi, Mohammed 2001. "Svenskarna moderniserar de äkta mattornas land." s.187-216 i McEachrande, Micheal - Faye Louis (red) (2001) *Sverige och de Andra, postkoloniala perspektiv*. Falkenberg: Natur och Kultur
- Hall, Stuart (1999) "Kulturell identitet och diaspora" s.231-245 i Eriksson, Catharina - Baaz, Maria - Thörn, Håkan (red.) 1999. *Globaliseringens kulturer : den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nora: Nya Doxa.
- Helgesson, Stefan, 2004. *Efter Västerlandet*. Stockholm: Natur och Kultur
- Howarth, David, 2000. *Discourse*. Buckingham: Open University Press
- Jørgensen, Winther Marianne – Philips, Louise, 2000. *Diskursanalys och Metod*. Lund: Studentlitteratur
- Landry, Donna – MacLean, Gerald, 1996. *The Spivak reader: selected work of Gayatri Chakravorty Spivak*. New York: 1996
- Lloyd, David (1996)"Ethnic cultures, minority discourses and the state" s. 221-239 i Barker, Francis- Hulme, Peter – Iversen, Margaret (red) 1996. *Colonial discourse/postcolonial theory*. Manchester and New York: Manchester university press.

Mattson, Katarina (2001) "Ekonomisk rasism - föreställningar om de Andra inom ekonomisk invandringspolitik" s. 243-264 i McEachrande, Micheal - Faye Louis (red) (2001) *Sverige och de Andra, postkoloniala perspektiv*. Falkenberg: Natur och Kultur

McEachrande, Michael- Faye, Louise, 2001 *Sverige och de Andra, postkoloniala perspektiv*. Falkenberg: Natur och Kultur

McEachrande, Michael, (2001) "'Neger och Lokomotiv!' Primitivism och modernitet i Arthur Lundkvists författarskap" s. 107-133 i McEachrande, Micheal - Faye Louis (red) (2001) *Sverige och de Andra, postkoloniala perspektiv*. Falkenberg: Natur och Kultur

Mudimbe, Valentin, 1994. *The idea of Africa*. Bloomington och London: Indiana university press

Said, Edward, 1979. *Orientalism*. New York: Vintage books

Taylor, Charles, 1994. *Det mångkulturella samhället och erkännandets politik*. Göteborg:Diadalos

Trinh, T. Minh.ha (1999) "Olikhet:sär-skilt för kvinnor i tredje världen" s. 215-231 i i Eriksson, Catharina - Baaz, Maria - Thörn, Håkan (red.) 1999. *Globaliseringens kulturer : den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nora: Nya Doxa.

Tidningsartiklar

Bros, Henrik 2002-09-14 14 *Dagens Nyheter*. Sid. A-2

Carlshamre, Maria, 2002-08-09. *Dagens Nyheter* sid. A-2.

Ekdahl, Niklas, 2002 -08-11, *Dagens Nyheter*, sid A-2

Moberg, B 2002-08-09, *Dagens Nyheter*, sid.A-22

Persson, GW Leif- Ekdahl, Niklas - Manga, Edda, 2002-09-02, *Svenska Dagbladet* sid. A-4

Persson, Ingvar, 2002-09-07 *Aftonbladet* sid. A- 2

Petterson, Åsa, 2002-08-22, *Aftonbladet* sid. A-2

Roth, Hans Ingvar 2002-09-17, *Svenska dagbladet*. Sid. A-6

Sidenbladh, Erik 2002-09-12, *Svenska Dagbladet*, sid.C-14

Stenius, Yrsa , 2002-09-14 *Aftonbladet* sid. A-18

Svenning, Olle 2002-09-14 *Aftonbladet* sid. A-2

Svenning, Olle, 2002-09-15, *Aftonbladet* sid.A-2

Westerberg, Bengt, 2002-09-20, *Aftonbladet*. sid. A-4

Wiklund, Mats, 2002-08-03, *Dagens Nyheter*. Sid. A-2